

Keurkade

DIT BLAD VERSCHIJNT EENMAAL PER WEEK IN 4 EDITIES.
ABONNEMENTSPRIJS /48,- PER JAAR OF /12,- PER KWARTAAL
(BU VOORUITBETALING)

VAN DE
GEREFORMEERDE KERKEN
IN DE CLASSES BARENDRECHT, DORDRECHT EN GORINCHEM

Deze week o.a.:

Een kind op bestelling?, pag. 1

Verslag classis Dordrecht, pag. 4

Onder uw aandacht, pag. 4 en 5

Een kind op bestelling?

Morele dilemma's rondom reageerbuis-bevruchting (I)

door Frits de Lange

Het is allang geen science-fiction meer, maar dagelijkse praktijk in Nederlandse ziekenhuizen. Reageerbuis-baby's, embryobanken, draagmoeders — termen die enkele tientallen jaren geleden alleen nog voorkwamen in fantasierijke toekomstdromen zijn aan de orde van de dag, en sieren de krantekolommen. In de biologische wetenschap voltrekt zich een revolutie. Het grote geheim van de menselijke erfelijkheid wordt langzaam maar zeker ontsluit. In de medische techniek is een omwenteling gaande in de beheersbaarheid van de menselijke voortplanting. Deze beide ontwikkelingen versterken elkaar en maken een toekomstbeeld mogelijk dat ons doet duizelen.

Kunnen we straks mensen maken op bestelling? Ouders die beslissen over het geslacht, de kleur van de ogen en de intelligentie van hun kind? Met een maximum aan gezondheid en een minimum aan erfelijke afwijkingen? Sommigen zien spookbeelden voor zich, apocalyptische toekomstvisioenen. Biologen en medici werken volgens hen mee aan een grootscheepse 'Operatie Supermens' en voltooien misschien onbewust het lugubere werk dat de nazi-ideologie in de jaren dertig al bekeek: alleen de raszuivere, sterke, gezonde mens heeft recht van bestaan en mag in het leven geroepen worden. Een tijd geleden zond de VPRO een tv-serie uit over het geslacht aan de erfelijkheid en de programmamaker Wim Kayzer gaf de serie als titel mee: 'Beter dan God'. Een alarmerende titel, vooral voor gelovigen. Want gaan we dan een tijd tegemoet waarin wijzelf mensen gaan scheppen naar ons beeld en onze gelijkens, in plaats van naar die van God? Wordt de Schepper niet door de technisch oppermachtige mens van zijn hemelse troon gestoten? De mens, schepper naast God.

De spreekkamer

Onzin, zeggen de meeste medici en biologen zelf. Die ondergangstaal vinden zij volstrekt misplaatst, ook de christenen onder hen. Benader het probleem van de moderne voortplantingstechnieken nu eens nuchter en in zijn bescheiden proporties, zeggen zij. Stel u voor: de spreekkamer van een huisarts. Tegenover de arts zitten Henk en Ans. Hun huwelijk is al jaren kinder-

loos, maar nog steeds willen ze vechten voor wat zij als de bekroning van hun huwelijk zien: een kind. Alle onderzoeken zijn gedaan, maar er is niets gevonden dat hun kinderloosheid zou kunnen verklaren. Zij behoren tot die 10 - 15% van de westerse echtparen, die verminderd of geheel onvruchtbaar zijn. Wat te doen?

Uit het onderzoek is gebleken dat van een operatie geen heil te verwachten is. De enige mogelijkheid is de reageerbuismethode, de In Vitro Fertilisatie (IVF). De huisarts vertelt dat deze nieuwe techniek geen wonderen verricht: er zal veel van Henk en Ans gevraagd worden. Taai geduld en doorzettingsvermogen. Op een wachtlijst geplaatst worden, vele keren op en neer naar het ziekenhuis, de grote kans op mislukkingen. Want maar een klein gedeelte dat aan de behandeling begint gaat met een kind naar huis. Slechts zo'n 10 - 15% van de pogingen heeft succes. Durven ze het aan? Na lange uren, vaak tot diep in de nacht, wikkelen en wegen zeggen Henk en Ans ja. Want ze zien weer een lichtpuntje in het grauw van hun kinderloosheid. En waarom zou je die kans, ook al is zij klein en vraagt zij offers, onbenut laten? Een lange, nuchtere weg begint door spreekkamers en operatiezalen. En al die wildwest-verhalen over 'Beter dan God', die angstwekkende visioenen van Supermensen kunnen Ans en Henk gestolen worden. Want de medische techniek helpt hen alleen maar een handje bij het realiseren van hun vurigste wens: een kind.

Dilemma

Welke toon moeten we nu aanslaan? Moeten we de alarmklok luiden of luisteren naar de nood van kinderloze echtparen? Onvoorwaardelijk nee roepen of enthousiast ja zeggen tegen de moderne voortplantingstechnieken? Veel pastores hinken op twee gedachten. Vanuit bijbel en geloof proeven zij de hoogmoed van de moderne mens en ruiken ze het gevaar van het naar willekeur sleutelen aan onze erfelijke codes. Maar wie echt luistert en zijn hart opent voor de vragen en het verdriet van mensen grijpt dezelfde technieken, die hij verstandelijk zo wantrouwt, aan als een geschenk van God. En wat is er mooier voor een predikant of een ouderling dan de nood van de huiskamer te kunnen vertalen in een concreet verzoek in de spreekkamer van de arts?

Deze serie artikelen gaat over dit dilemma en probeert wat ordening aan te brengen in ons chaotische denken over de moderne voortplantingstechnieken. De volgende week kom ik daarom eerst terug op de vraag wat de reageerbuisbevruchting in feite inhoudt en wat de (ethische) consequenties van deze techniek zijn (II). In het derde artikel vragen we naar wat vanuit de christelijke ethiek gezegd kan worden over deze problematiek. Het standpunt van een aantal kerken zal nader worden belicht (III). Het vierde artikel sluit af met een aantal overwegingen, dat beslist niet het laatste woord wil spreken (IV).

Kanttekening

Er zijn nog duizend wachtenden voor u. Zij vormen het groeiend aantal patiënten, dat twee of drie maal in de week de gang maakt naar de afdeling 'nierdialyse' in de ziekenhuizen.

Sommigen zijn al vele jaren gebonden aan deze bloedzuiverende behandeling en wachten op het verlossende telefontje uit Groningen of een ander transplantatiecentrum: 'Wij hebben de beschikking over een gezonde nier, die bij u past'. U kunt morgen komen voor een niertransplantatie!

Maar helaas zijn er te weinig 'donoren', mensen, die verticaard hebben in een zgn. codicil, dat zij hun nieren (of ook andere organen) bij hun overlijden willen afstaan ten behoeve van de patiënten. De directeur van de stichting Eurotransplant maakt zich grote zorgen over het steeds rijpende donorkort.

Het aanbod van donororganen ligt momenteel twintig procent lager dan vorig jaar. Merkwaardig is, dat het aantal mensen, dat een codicil wil ondertekenen stijgt.

16% van de volwassen Nederlanders heeft zo'n codicil ondertekend. Natuurlijk kunnen er dat nog veel meer worden en het is goed, dat ieder bij zichzelf nog eens ernstig overweegt om zo'n dienst-aan-de-naaste na zijn of haar dood te verrichten.

Bij de huisarts, de apotheken, en in ziekenhuizen is zo'n codicil eenvoudig te verkrijgen.

Maar volgens de stichting Eurotransplant ligt de schuld van de teruggang bij de ziekenhuizen. Men heeft de indruk, dat door de druk van de bazenlijgingen artsen steeds meer opzien tegen het vele werk, dat een donatie-procedure met zich meebrengt en tegen de extra-kosten, die zo'n donooroperatie vraagt. En er komt nog wat anders bij.

'Vergeet niet', aldus een medewerker van de stichting Eurotransplant, 'het is geen pretje om de familieleden vlak na het overlijden met zo'n vervelende vraag te overvallen. Het overvalt de meeste nabestaanden.

Er weigeren ook nogal eens wat families'.

Dat laatste is wel een beetje te begrijpen.

Het is emotioneel een heel moeilijk moment om bij een plotseling vertrek van je man, vrouw of kind de vraag op je te horen afkomen: mogen wij zijn/haar lichaam open maken om er een of meer organen uit te halen?

Daarom pleit ik ervoor, dat we als gezonde mensen nu vast eerlijk onze gedachten hierover laten gaan en nu vast in ons hart beslissingen nemen. Dat maakt het ook voor de arts gemakkelijker.

Dokters, directies van ziekenhuizen, en de gezonde mensen moeten er meer aan gaan doen om het aantal 'duizend wachtenden voor u' naar beneden te halen.

Frits de Lange

VAN DE
GEREFORMEERDE KERKEN
IN DE CLASSES BARENDRECHT, DORDRECHT EN GORINCHEM

Deze week o.a.:
Een klein schaaltje, met grote gevolgen, pag. 1
Onder Uw aandacht, pag. 4
Machtsovername of ruimte voor iets nieuws?,
pag. 6

Een klein schaaltje, met grote gevolgen

Morele dilemma's rondom reageerbuisbevruchting (II)

door Frits de Lange

In het eerste artikel schetsten we de reacties waarmee men in de kerken zoal de nieuwe ontwikkelingen op het gebied van de medische voortplantingstechnieken tegemoet treedt: van een onvoorwaardelijke afwijzing van een Operatie Supremens tot een welwillend ja, vanuit pastorale beweging met de nood van kinderloze echtparen. Deze week stellen we eerst de vraag: wat is reageerbuis-bevruchting precies?

De Latijnse term In Vitro Fertilisatie betekent letterlijk: bevruchting in glas. Dat klinkt meteen al een stuk bescheiden dan het woord: reageerbuis-baby, en geeft precies aan wat er in feite gebeurt: de bevruchting van een vrouwelijke eicel door een mannelijke zaadcel vindt niet via de natuurlijke weg en op de natuurlijke plek plaats, maar daarbuiten, in een glazen bakje of schaaltje. De eicellen zijn van te voren na een hormonale behandeling via een punctie bij de vrouw weggenomen. De eicellen worden in een kweekvloeistof geplaatst ter verdere rijping en ondertussen ondergaan de zaadcellen van de man een bewerking. Vervolgens worden aan elke gerijpte eicel in een zgn. petrischaaltje ongeveer 50.000 zaadcellen toegevoegd om de bevruchting te bewerkstelligen. De bevruchte eicellen (ook wel pre-embryo's genoemd) worden doorgaans niet langer dan 48 uur gekweekt. Voordat de embryo's in de baarmoeder worden teruggeplaatst vindt er eerst een selectie plaats. Als men de beschikking heeft over meerdere embryo's komen slechts snelgroeiende en regelmatig uitzeiende 'exemplaren' in aanmerking voor terugplaatsing. Om de kans op meerlingen te beperken worden normaal gesproken niet meer dan drie à vier embryo's teruggeplaatst. Via de vagina wordt een dun catheter naar de baarmoeder geleid. Na deze embryotransfer dient men aan vrouwen vaak hormonale middelen toe om de mogelijke zwangerschap te bevorderen.

Een ingewikkeld antwoord

Dit is in het kort de procedure die overal ter wereld wordt toegepast. In Nederland is met name het Dijkzigt-ziekenhuis in Rotterdam gespecialiseerd in deze techniek. En sinds in 1978 in Engeland Louise Brown

als eerste 'reageerbuis-baby' (een foutieve term dus) geboren werd is het aantal kinderen dat op deze wijze ter wereld kwam niet meer te tellen. In Rotterdam zijn sinds 1983 zo ongeveer 415 zwangerschappen ontstaan. De IVF-methode is een courante praktijk geworden, waarvan het niet lang meer zal duren of zij zal als onvruchtbaarheidsbehandeling in het ziekenfonds worden opgenomen.

Maar er zitten veel morele haken en ogen aan deze techniek. Te beginnen bij de vraag wie er voor behandeling in aanmerking komt. Alleen gehuwde of samenwonende echtparen? Of indicatie van langdurige kinderloosheid? Of ook lesbische en homoseksuele paren? Of misschien ook alleenstaande man-

nen of vrouwen? Het probleem is niet helemaal nieuw. We kennen het al bij de Kunstmatige Insominitie. Maar het wordt nu nog veel ingewikkelder nu niet alleen het vaderschap, maar ook het moederschap los kan komen te staan van het leefmilieu waarin het kind geboren wordt. Baarmoeders kunnen geleend en verhuurd worden, eicellen kunnen worden weggegeven of verkocht, zoals tot nog toe alleen met de geslachtscellen van de man het geval kon zijn. Zo wordt het biologische ouderschap volledig losgekoppeld van het sociale ouderschap. Wie is je vader en moeder? Dat kan in de toekomst een vraag worden waarop kinderen een lang antwoord zullen moeten geven. Bijvoorbeeld: 'De zaadcel waaruit ik verwekt ben is van een tandarts uit Blaricum die reageerde op de advertentie die mijn moeder — ik noem haar maar zo omdat ik in haar buik gegroeid ben — en haar vriendin in de krant hadden gezet. Hij is mijn biologische vader. De eicel waar ik uit voortkom is van mijn tante Jos, de zus van mijn moeder. Mijn moeder is namelijk onvruchtbaar. Tante Jos is dus mijn biologische moeder. Mijn sociale vader is de vriendin van mijn moeder. Maar mijn moeder zegt dat ik alleen maar in haar buik ben gegroeid, en dat haar vriendin even zo goed een moeder voor mij is. Maar allebei zeggen ze dat ze ook vader voor mij willen zijn'. Inderdaad, nogal ingewikkeld.

Bom

Duidelijk zal zijn dat zo'n verwantschapsverhouding psychologische effecten zal hebben op kinderen. Gevolgen, die wij nu niet kunnen overzien. Maar ook juridisch en sociaal worden de grondvesten voor de maatschappelijke identiteit van de mensen behoorlijk aan het wankelen gebracht. Onze samenleving is immers gebouwd op het systeem van bloedverwantschappen. Bezits- en erfrecht, wettelijke aansprakelijkheid, sociale verzekeringen zijn geordend volgens de regels van familiäre verwantschap. Wie je vader is en je moeder, wie je kinderen zijn en je broer en zus, bepaalt tot nog toe voor een groot deel je identiteit en je plaats in de maatschappij. De IVF-methode plaatst een bom onder de ordening van onze samenleving.

Kanttekening

Het is 10 uur in de avond. Ik heb mijn lange broek toch nog maar even verwisseld voor de korte, want het is nog steeds behoorlijk warm.

Terwijl Erwin Krol via radio Wereldomroep vertelt, dat het in Holland waterkoud is, onnatuurlijk, dat mijn beffe op de toga alsmede mijn witte overhemd er onder ook doorweekt zijn, maar dan niet van hemelwater, maar van transpiratievocht.

Elke zondagmorgen in de maanden oktober en november ga ik voor in de kerkdienst van de oecumenische gemeente in Denia (Spanje). Een aparte belevenis. Vóór de dienst is er het gezellig gebabbel van mensen, die elkaar allemaal kennen en even moeten bij-praten. De kerkdienst is vooral ook een sociaal gebeuren voor deze Hollanders. Ze wonen her en der verspreid over de urbanisaties rondom Denia, 3, 4 of 9 maanden van het jaar of zelfs wel permanent. De meesten zijn 60-plussers. Ze hebben goed, beter of soms ook best 'geboerd' in Holland en er een huis, al of niet met zwembad, aan over gehouden. Ze ontvluchten de kou en nattigheid in Nederland om hier van klimaat en temperatuur te genieten.

Maar één ding willen ze beslist niet missen: de kerk en de kerkdiensten.

14 jaar geleden hebben enkele 'overwinteraars' de oecumenische gemeente hier in Denia gesticht. Ze groeide snel en op het ogenblik is het kerkgebouwtje met zo'n 100 mensen helemaal gevuld.

Het boeiende van deze gemeenschap is, dat ze vogels van diverse pluimage bevat. Een remonstrant zit naast een gereformeerde, een christelijk-gereformeerde naast een hervormde. Iedereen, die in de Here Jezus geloofd mag medoen en als grondslag van beïlden fungeert de apostolische geloofsbijbel. Het is een enthousiaste gemeenschap, met een kerkeraad en een kerkvoogdij, een penningmeester en een huismeester, kosters en organisten.

Wat mij opvalt is dat hier mensen naar de kerk gaan, die in Nederland de kerk min of meer de rug hadden toegekeerd. Het pastoraat wordt hier uitgeoefend door vulters- of emeritus-predikanten, die voor een aantal maanden de pastorie kunnen betrekken, die de kerkeraad hier heeft gehoord.

In de week ontmoeten de gemeentelieden elkaar aan de biljart- of pingpong-tafel, bij het rummikup- of scrabble-spel, een dam- of schakpartijtje, de sjoelbak of het kaartspel.

Het is goed-oud-wonen hier. Spelenderwijze wordt de gemeenschap der heiligen beoefend.

Zoals Paulus de Joden een Jood werd en de Grieken een Griek ben ik hier samen met mijn vrouw de bejaarden een bejaarde aan het worden.

Dat gaat me goed af, want ik ben tenslotte zelf ook 60-plusser en ik houd van spelletjes.

Maar... we verlangen, toch ook wel weer naar wat jongere gezichten!

Een hartelijke groet uit Denia en tot ziens in Nederland.

VAN DE
GEREFORMEERDE KERKEN
IN DE CLASSES BARENDRECHT, DORDRECHT EN GORINCHEM

Deze week o.a.:
Een litanie van vragen en het antwoord van Rome, pag. 1
...Dat ik niet zo ben als die zondige zuid-africanen, pag. 5
Ruimte voor iets nieuws? (2), pag. 4

Een litanie van vragen en het antwoord van Rome

Morele dilemma's rondom reageerbuisbevruchting (III)

door Frits de Lange

De moderne voortplantingstechnieken maken het ingewikkeld om te antwoorden op de vraag wie je vader en moeder zijn, wanneer ieder die dat maar wenst ook toegang krijgen kan tot die methoden. Maar wie in aanmerking komt voor behandeling is niet de enige ethisch gevoelige vraag in dit verband. Wat gebeurt er bijvoorbeeld met 'overtollige' embryo's, die niet teruggeplaatst worden in de baarmoeder? Hoelang mogen ze worden opgekweekt? Of ingevroren? Zijn ze alleen bestemd voor het donor-ouderpaar, dat de behandeling zal herhalen na een eventuele mislukking (de kans op zwangerschap is immers maar zo'n 1 op 10)? Of kunnen ze het weggeven of verkopen? Mag je dan ook embryo's kweken, alléén voor wetenschappelijk onderzoek? Is zo'n pre-embryo eigenlijk al een menselijk individu of mag je het ook gewoon embryonaal weefsel noemen?

Vragen die ik hier alleen maar noemen kan. En die zich, gezien de verwachtingen van de voortgang van het genetisch onderzoek, tot een eindeloze litanie nog zullen ophopen, als het erfelijk materiaal van de mens helemaal doorzichtig en manipuleerbaar wordt. Erfelijke afwijkingen kunnen nu al in een prii stadium worden vastgesteld, maar dan zal er ook uit de erfelijke code geselecteerd, en erin veranderd kunnen worden. Chromosomen zullen als moertjes en schroefjes getransplanteerd kunnen worden. Dan zal de technische weg ook vrij zijn voor allerlei perverse varianten op de IVF-methode. Geleerden zien al mogelijkheden voor de bevruchting van eicel door eicel, een voortplanting waar geen man meer aan te pas zal komen.

Of misschien ligt een mannelijke zwangerschap in het verschiet. Wellicht kan er in de toekomst ook 'gekloond' worden. Dat is de techniek waarbij de mens volstreekte copieën van zichzelf kan laten maken, de voortplanting als een Droste-doosje. Of wat denkt u van een weefselbank, waaraan mensen nieuwe onderdelen van hun opgekweekte, maar nooit tot leven gewekte dubbelganger kunnen ontlenuen? Science fiction voor dr. Frankenstein? Misschien wel. Maar er wordt aan gewerkt.

De ethiek als laatkomer

Duidelijk is dat de IVF-techniek meer in zich draagt dan alleen maar een onvruchtbaarheidsbehandeling voor kinderloze echtparen. Maar dat is

het nu nog wel, en om haar niet uit te laten kiemen tot monsterachtige afmetingen is het van belang er bij te zijn. Ethisch op ons qui vive, met de vinger aan de pols van de medische wetenschap, die ook zelf best ziek worden kan. We zullen daarbij het gevoel van machteloosheid moeten overwinnen, dat ons bij de hoge vlucht van wetenschap en techniek overvalt. De ethiek lijkt altijd een vijfde rad aan de wagen, mosterd na de maaltijd, een eeuwige telaarcomer. Maar wie de wereld over zich heen laat gaan als noodlot, zondigt tegen de verantwoordelijkheid en de mondigheid waartoe God ons heeft geschapen. Techniek is mensenwerk, en waar mensen werken kunnen er dingen veranderen, desnoods tegen de draad van de geschiedenis in.

Een Instructie van het Vaticaan

Dat doet bijvoorbeeld de R.K.-kerk. Het Vaticaan kwam in maart 1987 als een van de eerste kerken met een document over genetische manipulatie en voortplantingstechniek. Een 'Instructie over het Respect voor het Wordende Leven en de Waardigheid van de Voortplanting' luidde de titel. Het document vertrekt vanuit de overtuiging dat de mens een onvoorwaardelijk respect verdient. En mens, dat is dan ook een bevruchte eicel vanaf het allereerste begin. Daarmee hakt Rome een knoop door, die in de traditie van de kerk ook wel eens anders ontrafeld is. Thomas

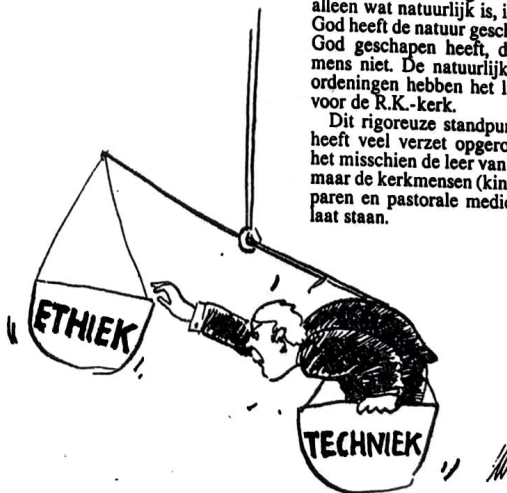
van Aquino bijvoorbeeld nam in navolging van Aristoteles aan dat er sprake is van een gefaseerde bezieling, een onderscheid tussen de 'ongevormde' en de 'gevormde' vrucht. In de praktijk van het biologisch onderzoek wordt er ook gesproken over een pre-embryo, tot er na 14 dagen sprake is van een specialisatie in de functie van de cellen. Er is een persoonlijk mens aan het ontstaan, die vanaf dit ogenblik recht heeft op absolute bescherming. Dit is het standpunt van o.m. de hervormde ethicus prof. E. Schrotten, die experimenten met embryo's dan ook niet op voorhand afwijst.

Zo wel het Vaticaan, dat dergelijk onderzoek ongeoorloofd acht en ook niet toestaat dat er 'overtollige' embryo's geproduceerd en opgeslagen worden. De vernietiging van dergelijke embryo's zou neerkomen op een abortus, en is dus eveneens in strijd met de katholieke leer. De identiteit en de integriteit van de menselijke individu is heilig voor de kerk.

De natuur is goed

Maar niet alleen de afgeleide toepassing van de reageerbuis-bevruchting, ook de methode als zodanig is voor het Vaticaan uit den boze. Want de IVF vindt immers plaats buiten haar 'natuurlijke' oord? Alleen in het huwelijkbed mogen kinderen worden verwekt, en niet op het laboratorium, vindt Rome. Want de moederschoot is natuurlijk en de reageerbuis niet. En alleen wat natuurlijk is, is goed. Want God heeft de natuur geschapen, en wat God geschapen heeft, doorkruise de mens niet. De natuurlijk scheppings-ordeningen hebben het laatste woord voor de R.K.-kerk.

Dit rigoreuze standpunt van Rome heeft veel verzet opgeroepen, omdat het misschien de leer van de kerk redt, maar de kerkmensen (kinderloze echtparen en pastorale medici) in de kou laat staan.

Kanttekening

Heer,
op deze laatste zondag
van het kerkelijk jaar
denken wij aan onze doden
Hoe ouder ik word
des te meer doden tel ik
vijftigduizend Hutl's
in Roanda vermoord
vijftigduizend Koerden
op één dag wegvergiftigd
honderden Soedanezen
kwamen van honger om
Als ik over de begraaftplaats loop
raak ik al de tel kwijt
moet ik soms even zoeken
naar waar wie ligt
Heer, raakt U de tel niet kwijt
op dit grote wereldkerkhof?
Op deze zondag vraag ik me af:
hoe met dat toch straks met
die wederopstanding der doden?
Miljarden mensen
Alleen al in de laatste
wereldoorlog lieten tienmiljoen
soldaten en veertienmiljoen
burgers het leven
Heer, hoe vindt U ze allemaal?
Hoeveel zijn er letterlijk niet
de pijp, de gasovens uitgegaan?
Heer, mijn moeder zong vroeger
een versje over sterren:
al die duizend duizend samen
roept de Heer bij hunne namen
Inmiddels weten wij, dat het er
miljarden zijn. Heer, dat is toch
niet bij te houden?
En dan al die doden, Heer.
Neemt U het ons niet kwalijk
dat wij U een handje helpen
en U niet de sterren maar onze
doden in herinnering brengen
door vandaag lied 273 te zingen
Heer, herinner U de namen
van hen, die gestorven zijn
ieder van ons kan U zo een
rijtje geven
Sita en Botte, Kees en Annie
Jan en Tina, Piet en Thea
Het duizelt me Heer, als ik er aan
denk, hoe U straks de weg moet
zoeken
over deze aardbol naar al die men-
sen
tot stof teruggekeerd
Heer, ik weet niet beter te doen
dan me te houden aan het woord
van uw Zoon, gesproken tot al
die twijfelaars aan de 'opstanding':
Gij kent de KRACHT Gods niet!
Inderdaad, die is onvoorstelbaar!
Ik wens U, Heer, Goddelijke kracht
toe bij die enorme krachtproef
aan het eind der tijden
als de graven openbreken
en de mensenstroom aanvangt
Heer laat ons
en Sita en Botte, Kees en Annie
Jan en Tina, Piet en Thea
dan niet ontbreken...

J. de Lange

VAN DE
GEREFORMEERDE KERKEN
IN DE CLASSES BARENDRECHT, DORDRECHT EN GORINCHEM

Deze week o.a.:
Rechten óp of rechten ván het kind? pag. 1
Hoofdzaken Part. Synode pag. 4
Gastgezinnen gezocht pag. 5

Rechten óp of rechten ván het kind?

Morele dilemma's rondom reageerbuisbevruchting (IV - slot)

door Frits de Lange

Een onvoorwaardelijk neen tegen de moderne medische voortplantingstechnieken — dat is het standpunt van de Rooms Katholieke Kerk, zoals we dat de vorige week schetsten. Zij beroept zich op de natuurlijke scheppingsordeningen van God, die worden aangevat. De mens scheidt niet, wat God heeft samengevoegd: voortplanting en seksualiteit.

De Gereformeerde Kerken aarzelen in elk geval wat langer met een antwoord op de brandende ethische vragen in dit verband, en die aarzeling zegt al heel wat. De synode van Almere gaf groen licht voor de instelling van een gezamenlijke hervormd-gereformeerde studiegroep, die zich zal bezighouden met de ethische aspecten van de huidige ontwikkelingen op het gebied van de genetische wetenschap. De commissie zal haar bevindingen neerleggen in een pastorale handreiking. Dat klinkt ook al veel bescheidener dan de wat dictatoraal aandoende Vaticaanse Instructie. De vragen waar het hier omgaat vereisen een genuanceerde benadering en zullen vaak niet met meer dan een tastend antwoord kunnen worden benaderd.

Een Franse verklaring

Een goed voorbeeld van zo'n scheidende aanpak, die toch heel beslist blijft in haar christelijke uitgangspunten, is de verklaring die de Franse Eglise Réformée, ook in maart 1987, uitgaaf. Dit document 'Biologie en ethiek. Bouwstenen voor een bezinning', zet niet zoals het Vaticaan in bij de Natuur, maar bij de Schrift, en bij wat zij over schepping ons weet te melden. De Franse calvinisten wijzen in dit verband op de immense vrijheid die aan de mens gegeven is om de aarde te vervullen en te onderwerpen, maar ook op de verantwoordelijkheid van de mens om de aarde te bewerken en te bewaren. Vanuit deze vrijheid mag de techniek groeien, ook de voortplantingstechniek. Niet de wetten van de natuur, maar de vrijheid van de scheppende mens, die partner is van God, heeft dan het laatste woord. Zo is er ja te zeggen tegen anti-conceptie, en ook tegen de reageerbuisbevruchting. Zij koppelt immers seksualiteit en vruchtbaarheid weer aan elkaar, die in het geval van kinderloosheid door de natuur zo wreed uit elkaar worden gehouden.

De mens kan zijn vrijheid ook misbruiken, en dat op gruwelijke wijze. De Franse protestanten zien dan ook een boel gevaren in de genetische manipulatie. De geest van de techniek moet binnen de fles van een verantwoorde-

lijk menszijn gehouden worden, anders wordt zij demonisch. Daarom bindt het document de reageerbuis-bevruchting dan ook aan het huwelijkse verlangen van een kinderloos echtpaar.

Alle andere toepassingen en experimenten met de IVF acht het uit den boze. De vraag is, in hoeverre de Nederlandse gereformeerden in hun erkenning van ook niet-huwelijkse relatievormen al niet een wissel gepasseerd zijn, die de Franse confesiegenoten niet over willen. Zal onze synode niet na haar 'ja' tegen homofiele relaties ook 'ja' moeten zeggen tegen kinderen 'uit' die relatie? Is de geest niet al uit de fles? De Franse behoudendheid hoeft in dit geval geen bekrompen conservatisme te betekenen.

Verantwoordelijk denken

Ik sluit af met een aantal losse overwegingen, die m.i. de bezinning op de ethische aspecten van de moderne voortplantingstechnieken binnen de kerken zouden moeten kenmerken. Voortplantingstechniek is techniek. En de techniek verschijnt bijbels onder het voorteken van de mondigheid van de mens, scheppingspartner van God. Mondigheid, dat wil zeggen: vrijheid en verantwoordelijkheid, het een niet zonder het ander. De cultuurmens die niet zijn broeders hoeder wil zijn, wordt een Kaïn, een broedmoordenaar. Vrijheid is christelijk gesproken altijd een vrijheid toe, een vrijheid voor, nooit een willekeurige, ongebonden vrijheid van. De verantwoordelijkheid is de inhoud van de vrijheid, en begrenst haar. Ons liberale vrijheidsdenken is op een heel andere leest geschoeid. Het gaat uit van de individuele vrijheid van het autonome individu, die alleen door de vrijheid van anderen kan worden begrensd. Zo komt het in het verband van de voortplanting tot een hardop beleden 'recht op een kind'. Hier wordt ten onrechte van een recht gesproken. Dat spreken zou alleen op zijn plaats zijn als er van een verplichting van derden sprake zou zijn bij het realiseren van dit

'recht'. Bovendien wordt zo het recht op een kind hoger aangeslagen dan de rechten van het kind. Een ethiek die, zoals de christelijke, denkt vanuit de verantwoordelijkheid zal het laatste zwaarder laten wegen dan het eerste. Want hier is er ten volle wél sprake van een moreel recht.

In een kind herkennen ouders zichzelf. Mijn kind, dat ben ik. Maar mijn kind, dat is ook een ander. Een volstrekte vreemdeling in mijn midden. Het doet een beroep op mijn gastvrijheid, verplicht mij tot het bieden van veiligheid, onderdak, warmte. Het kind kan zijn volle rechten daarop laten gelden aan degenen, die het in de wereld hebben gezet, vanaf het ogenblik dat het er is. Meer nog, het is er pas echt als menselijk individu op het moment dat anderen hun verantwoordelijkheid voor hem of haar willen waarmaken. Vóór de rechten van ouders op een kind komen daarom de rechten van een kind op ouders. Spoot de wens van de ouders met de eis van het kind, dan lijkt met ethisch gezien geen bezwaar tegen een IVF-behandeling in te brengen. Hier is sprake van schepping: de techniek helpt de natuur die zo grillig en gierig is met haar gaven een beetje. De natuur, zo zei Albert Schweitzer immers, kent uit zichzelf geen eerbied voor het leven. Dat brengen wij haar dan wel bij — desnoods in de operatiezaal.

Voorzichtigheid

Christelijke ethiek is verantwoordelijkheidsethiek: Verantwoordelijkheid tegenover het wordende leven (ik laat de netelige vraag naar het moment waarop een bevruchte eicel 'mens' wordt liggen), maar ook verantwoordelijkheid tegenover de samenleving en de toekomstige generaties. In dit verband zou de voorzichtigheid wel eens een deugd van hoogst christelijk gehalte kunnen zijn. De verwantschapsverhoudingen die onze samenleving tot nog toe in structuur gehouden hebben worden vandaag flink door elkaar gehutseld. En wat we individueel zelden doen gebeurt nu bijna op wereldschaal: er worden oude schoenen als verstenen weggegooid, nog voordat er nieuwe gekocht zijn. Wat wordt er van mensen als ze geen 'vader' of 'moeder' meer hebben, of vier tegelijk? We weten het niet. Het zou best goed kunnen gaan, wie zal het zeggen. Maar ook goed mis.

Zo eindig ik zoals ik ook begon: met een dilemma. Geen onvoorwaardelijk ja tegen de reageerbuis-bevruchting, maar ook geen absoluut neen, geen laaiend enthousiasme uit pastorale wellwillendheid, maar ook geen somber noodlotsdenken over de Supermens, schepper naast God. Het blijft schipperen in de ethiek.

Kanttekening

Ik wilde tijdens mijn verblijf in Spanje een beleidsbezoek brengen aan mijn rooms-katholieke collega te Myra, Sint Nicolaas. Wel besloot ik tevoren enige studie te maken van deze hoogwaardigheidsbekleding om een echt gesprek op niveau te kunnen voeren. Maar wie schetst mijn verbazing (en teleurstelling), toen ik het geschrift van Jaap Zijlstra 'Honderd en een heiligen' ter hand nam? Daar las ik namelijk, dat Sint Nicolaas niet slechts heden ten dage niet bestaat (daarover had ik als knaapje reeds mijn aarzelingen) maar ook het voorgedragene (ik citeer letterlijk):

In 1970 verklaarde Rome bij monde van paus Paulus VI, dat St. Nicolaas niet meer behoeft te worden vereerd. Met andere woorden: de goedheilig man heeft nooit bestaan. Niet alleen de reeks verhalen over hem, ook hij zelf is pure legende. Diep teleurgesteld over deze harde uitspraak heb ik mijn troost gezocht in het lezen en doorgeven van al die schone legendes.

1. Drie schone maagden uit een arm geslacht konden niet aan de man komen, omdat hun vader geen bruidsschat kon leveren. Nicolaas gooide toen drie klompjes goud door de ramen en toen konden ze alle drie trouwen.
2. Omdat die klompjes goud later voor broden werden aangezien werd Nicolaas later naast de beschermheilige van trouwluisten ook die van de bakkers.
3. Drie jongens vroegen een herbergier om eten en onderdak. Maar de waard doodde de jongens, hakte ze in moettes en zette ze in de pekel. Toen Nicolaas jaren later daar de maaltijd wenste te gebruiken zette de herbergier hem dat knapenvies voor. Maar Nicolaas doorzag het en toverde de jongens weer tot leven. Vanaf dat moment was hij de beschermheilige van de schoolers.
4. Drie schipbreukelingen, die ter dood veroordeeld waren, werden door Nicolaas van een wisse dood gered. De bovenstaande 'verhalen' verklaarden, waarom de bischop op afbeeldingen en ikonen afgebeeld staat met een gewaad met drie gouden ballen op een boek, met drie knapen in een kuipje en met een anker.

Ik besloot toch maar niet naar Myra te gaan, maar naar Holland terug te keren en ik troostte mij met het slot van Jaap Zijlstra's stukje:

De patroon van de zeelui moet toch maar per boot naar ons land blijven komen, de patroon van de bakkers moet zijn lekkernijen blijven strooien, de patroon van de huwbare meisjes moet speculansen vrijers blijven uitdelen, de patroon van de scholieren moet alle kinderen van één tot honderd blijven verrassen met pepernoten en poëzie, met marspeien en moorkoppen.

Dus, Sint Nicolaas, toch maar tot ziens in Holland!